



دانشگاه پیام نور

## مجموعه مقالات

اولین همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه (نوظهور)

(دوره دو جلدی)

جلد - دوم

سال ۱۳۸۹

سرشناسنامه: گروه اندیشمندان همایش ملی فقه -

عنوان و نام پدیدآور: مقالات برتر اولین همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه گروه اندیشمندان همایش ملی فقه / دانشگاه پیام نور مازندران - مشخصات، ساری: مرکز انتشارات توسعه علوم ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۱۳۱۱ ص - نمره دار - جدول .

شابک: دوره ۱۰۰۰۰۰ ریال : ۸- ۳۲- ۶۸۴۲- ۹۶۴- ۹۷۸- ISBN

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: -

موضوع: زندگی نامه ها - مسائل مستحدثه (نوظهور) - علم فقه - احکام عبادات و...

شناسه افزودن دانشگاه پیام نور

رده بندی کنگره: UA ۹۲۶/۹۵/۱۳۸۹

رده بندی دهی: ۲۹۷/۲۸۳

کتابخانه ملی ایران

شماره کتابشناسی ملی: ۸۱۵۹۰۰۲

حق چاپ برای دانشگاه پیام نور مازندران محفوظ است.

نام کتاب: مقالات برتر اولین همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه (نوظهور) - جلد دوم

ناشر: مرکز انتشارات توسعه علوم

حروفچینی و ویرایش: دانشگاه پیام نور مازندران

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت دوره: ۱۰۰۰۰۰ ریال

Printed in IRAN

شابک: ۸- ۳۲- ۶۸۴۲- ۹۶۴- ۹۷۸

پست الکترونیکی: [sadatvcops@yahoo.com](mailto:sadatvcops@yahoo.com)

آدرس اینترنتی: [www.copsiran.org](http://www.copsiran.org)

ساری - خیابان هجده دی روبروی بانک ملی - واحد مطالعات و تحقیقات

مرکز انتشارات توسعه علوم

تلفن: ۰۱۵۱-۲۲۲۰۰۵۷

علم فقه یکی از جلوه های مهم فرهنگ و تمدن اسلامی است. از زمان تشکیل جامعه ی اسلامی توسط پیامبر اکرم (ص) علم فقه به عنوان یک نظام حقوقی شکل گرفت لکن با این ویژگی که مقرب میعد معنوی و الهی است<sup>۱</sup> و تنها یک نظام حقوقی مبتنی بر فصل خصومات نبوده است و این گستردگی به قول گلد زیهر "جنبه ی مفروضات مسائل فقهی"، علم فقه را در همه ی احکام های فقهی و تشریحی بی نظیر کرده است. احکام عبادات و احکام طهارت و تا نظامهای کیفری اسلام برای خود یک نظام هماهنگ و ارگانیک را به وجود آورده به گونه ایی که اگر کسانی تخلف می کردند به نزد پیامبر یا خلفای راشدین مانند علی (ع) می آمدند، ضمن اعتراف به گناهان شان می گفتند ما را پاکیزه گردانید و اعتراف می کردند، حتی اگر پیامبر استنکاف و خودداری از شنیدن اعترافشان می کرد باز هم اصرار می کردند مانند معزبن مالک.

و این نظام هماهنگ و ارگانیک از ویژگی بزرگ دیگر علم فقه است. آری این میراث بزرگ تمدن اسلامی در خود دانش دیگری را نیز پروراند است که فوق العاده وسیع و گسترده است و آن دانش اصول فقه است که حاوی مباحثی جالب از زبانشناسی و فلسفه ی تحلیلی و فلسفه حقوق است که امروز در تمدن جدید روییده است در حالی که سابقه ی دیرینه ای در تمدن اسلامی دارد. باری با این وضعیت فوق العاده اینک جای این سوال است که آیا علم فقه توانایی پاسخگویی به حوادث پیش آمده و نوظهور (مستحدثه) در دنیای معاصر را دارد یا خیر؟ آنچه از مجموعه این فرایند فهمیده می شود این است که علم فقه توانایی پاسخگویی به حوادث نوظهور (مسائل مستحدثه) را دارد. در راستای همین هدف دانشگاه پیام نور اولین همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه را برگزار کرده است هر چند دائره ی بحث بسیار گسترده

است ولی جای این نکته واقعاً خالی بود که ما در یک آهنگ کلی دست به این اقدام بزنیم و همه ی مسائل مستحدثه را یکجا و به نحو کلی بنگریم که البته به ما دیدگاه وسیعتری خواهد داد. البته باید به نکته ای دیگر در این راستا اشاره کرد که متأسفانه مباحث فقهی عظام پیرامون مسائل مستحدثه تاکنون تک نگاری بوده است در حالی که جا دارد همانند سایر مباحث فقه که تحت عنوان باب و کتابی جداگانه مورد بحث و بررسی فقهی قرار گرفته است مانند کتاب الطهاره، کتاب النکاح و ... تحت یک نظام هماهنگ مورد بررسی قرار گیرد و آنگاه هر فصلی به یکی از مباحث آن اختصاص داده شود از مسائل پزشکی نوین تا مسائل عبادی در فضا و قطبین و یا همینطور مسائل اقتصادی و ... خلاصه آنکه ضرورت این امر موجب شد تا دانشگاه پیام نور به میزبانی دانشگاه پیام نور استان مازندران در این امر پیشگام شود. خوشبختانه هم مسئولین محترم دانشگاه پیام نور از آن استقبال کردند و هم محققین حوزه و دانشگاه.

نزدیک به یکصد و پنجاه مقاله از سراسر کشور به دبیرخانه ی همایش رسید و ما چاره ای جز گزینش نداشتیم و همچنین از دوسمائی که مقالاتشان را به ما داده اند ولی امکان چاپ نبوده است هم تشکر می کنیم و هم عذر می جویم و در پایان ضمن سپاس از همه ی مجریان، مسئولین و محققین به ویژه از مراجع تقلید عظام و علمای اعلام و استادان محترم دانشگاه و وزیر محترم ارشاد و ریاست محترم دانشگاه پیام نور کشور، باید بیفزایم که این مجموعه و تلاش، البته برگ سبزی است تحفه ی درویش حقیقت و میراث بزرگ اسلام (علم فقه) امید است مورد قبول درگاه حق تعالی شانه گردد.

حسن مبینی

دبیر همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه

جلد اول

دبیر همایش ملی فقه و مسائل مستحدثه / دکتر حسن ممبینی

- ۱..... زندگی نامه حضرت آیت الله مکارم شیرازی
- ۴..... پیام حضرت آیت الله مکارم شیرازی به مناسبت اولین همایش فقه و مسائل مستحدثه
- ۶..... زندگی نامه حضرت آیت الله جعفر سبحانی
- ۹..... پیام حضرت آیت الله جعفر سبحانی به مناسبت اولین همایش فقه و مسائل مستحدثه
- ۱۱..... زندگی نامه حضرت آیت الله سید رضی شیرازی
- ۱۴..... پیام حضرت آیت الله سید رضی شیرازی به مناسبت اولین همایش فقه و مسائل مستحدثه
- سخنرانی حضرت آیت الله طبرسی نماینده محترم ولی فقیه در استان مازندران به مناسبت اولین -
- ۱۵..... همایش فقه و مسائل مستحدثه
- ۱۸..... پیام وزیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۲۱..... حد یا تعزیر بودن رجم / دکتر عابدین مومنی
- ۶۱..... نگاهی به پیوند علم فقه با توسعه و پیشرفت / دکتر حسن ممبینی
- ۷۴..... بررسی اجمالی ربا از دیدگاه سنت / دکتر صادق علی موحد منش
- ۸۶..... واکاوی احکام فقهی تلقیح مصنوعی / دکتر رجب اکبرزاده
- نقدی بر ربا محوری بانکداری سکولار امانیستی و رویکرد استراتژیک فقهای اسلامی به ولایت -
- ۱۰۴..... اقتصادی معصوم (ع) به مثابه راه چاه / دکتر عباس حاجیها
- تاملی بر چالش های جرم انگاری جرائم مجازی (رایانه ای) / دکتر علی اکبر ایزدی فرد -
- ۱۵۵..... و علی پیردهی حاجی کلا

- پوشش بانوان از منظر فقه/سید معصوم باقرپور، عاطفه یگانه امیری ..... ۱۶۷
- بررسی جامعه شناختی جایگاه مجمع تشخیص مصلحت نظام در جمهوری اسلامی -  
 ابراهیم صالح آبادی ..... ۱۹۲
- نشانه شناسی یوتانازی و تعارض گفتمان ها / ابوالقاسم عارف نژاد ..... ۲۱۸
- نگرشی جدید بر مسأله حضانت/ پرویز زلف سیاه لیلان، محمد صادق طباطبائی ..... ۲۳۹
- سقط درماتی از دیدگاه فقهی و حقوقی/ حسین خورشیدی، سمانه معصومی ..... ۲۶۱
- حقوق بین الملل صدر اسلام (قرون وسطی)/ حسین مهدی هادی، دکتر حسن مهدی فر ..... ۲۷۶
- فسخ نکاح و بیماریهای نوظهور- ایدز/ دکتر جابر قره داغی، طیبه عباسلو ..... ۳۰۸
- درآمدی بر آسیب شناسی فقه در دوران معاصر/ دکتر جواد وند نوروز ..... ۳۲۱
- احکام فقهی جنین و کودک در صورت تغییر جنسیت پدر یا مادر/ دکتر زهرا گواهی، دکتر عباسعلی -  
 سلطانی، طلیمه سلطانی ..... ۳۵۲
- بررسی فقهی حقوقی تلقیح مصنوعی/ دکتر امیر حمزه سالارزایی، فاطمه شیخ زاده ..... ۳۸۸
- درآمدی بر وضعیت فقهی - حقوقی تلقیح مصنوعی/ دکتر سید احمد میر حسینی، مرتضی کشاورزی -  
 ولدانی ..... ۴۰۶
- تحلیل عمل جراحی یا درمان طبی موضوع بند ۲ ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی در پرتو مدل پارادایمی -  
 فقه، شرع و قانون، دکتر مهران فریدونی، دکتر آریا حجازی، سلمان کونانی ..... ۴۲۴
- مبانی فقهی مواد ۳۵۷-۳۶۲ قانون مجازات اسلامی در ضمانت خسارات حیوانات/ دکتر محمدعلی -  
 خیراللهی ..... ۴۵۵
- بررسی نحوه ی فرایند ذبح اسلامی در آیین و فقه اسلام/ دکتر محمدرضا اثنا عشری/ مهندس محمد -  
 باقر منعمی امیری ..... ۴۷۳
- نظام و حکومت در اسلام/ دکتر علی نجات بخش اصفهانی، سید علی قریشیان ..... ۴۸۹

- مبانی فقهی امامیه در استنباط حکم تکلیفی اجازه ی رحم/دکتر وحید زارعی شریف ..... ۵۴۱
- بررسی فقهی تساوی حقوق زن و مرد/رضا رستگار روشن، فاطمه جهانی بهمنیر ..... ۵۷۴
- مبانی فقهی حکومت اسلامی/زری فیروزگاه ..... ۵۹۵
- جنگ نرم از منظر فقه/ زینب عباسپور ..... ۶۲۰
- اصل عدم قابلیت استناد به ایرادات در اسناد تجاری/ سمیه نصیری ..... ۶۳۹

## جلد دوم

تلقیح مصنوعی و نسب مولود حاصل از آن در تأملات اندیشمندان فقه و حقوق -

- سید جلال موسوی نسب ..... ۶۵۹
- ثمرات حقوقی مثلی بودن پول/سید رحمت اله دانش میرکهن ..... ۶۸۹
- سرقت های اینترنتی:عدالت در حد است یا تعریض/ سید روح الله موسوی، حبیب قربانی ..... ۷۰۹
- قضاوت زن از دیدگاه قرآن/سیدعلی رکنی حسینی ..... ۷۲۳
- فقه و حکومت برترین شیوه رهبری امت در عصر غیبت از دیدگاه امام خمینی (ره) -
- سید محمدشفیعی مازندرانی ..... ۷۳۹
- بررسی احکام فقهی جنایت بر جنین/سید مهدی احمدی، سیده رقیه سیدی جربندی ..... ۷۶۹
- نماز به غیر زبان عربی/سیده مرضیه مقیم نژاد حسینی ..... ۷۹۰
- مالکیت شخصی و اختیار دولت در ارائه ی خدمات در حوزه ی مالکیت های افراد (مطالعه مردی:مساله ی مالکیت در پروژه های تجهیز و نوسازی ارضی شالیزاری)/اشیوا مومنی، بابک مومنی، عابدین مومنی ..... ۸۰۹
- مبانی حقوق بشر در فقه اسلامی/طیبه عارف نیا ..... ۸۲۱
- واکالی احکام فقهی ضمان ناشی از قرارداد رحم جایگزین/ طیبه عباسی، علی استاد هاشمی ..... ۸۴۹
- شرکت های هرمی ناگزیر از قانون گذاری/عبدالله سورتیچی، سید مهدی نریمانی ..... ۸۶۹
- بررسی فقهی وقف سهام/علی استاد هاشمی، طیبه عباسی ..... ۹۰۲

- تحقیقات زیست پزشکی بر روی جنین انسانی از منظر اخلاق، فقه و حقوق ایران/علی روحی ..... ۹۲۴
- بررسی محدودیتهای فقهی و حقوقی اشتغال زنان/علی رضا جعفرزاده کوچکی، سمیه سلمانی ..... ۹۴۸
- نسب کودک حاصل از شبیه سازی/فاطمه شهریاری پور، مصطفی نصیری خوزانی ..... ۹۶۹
- فقه و حکومت در اندیشه امام خمینی (ره)/فرهاد عباسی ..... ۹۹۵
- اثبات جرایم با شیوه های نوین پزشکی و پلیسی از نگاه فقه اسلامی/قدیر بصیرپور ..... ۱۰۱۴
- پیوند اعضا/ایمانی راد، فریده صباغ آمره ..... ۱۰۳۹
- بررسی تأثیر فلسفی الفاظ و مقدمات فقهی در استنباط احکام/مجید ضیایی قهنویه ..... ۱۰۷۲
- بررسی فقهی و حقوقی قضاوت زنان/منصوره ارجمندی فرد ..... ۱۰۹۳
- بررسی احکام مربوط به شبیه سازی/منصوره بکائی جوپاری ..... ۱۱۱۹
- تحلیل و بررسی حکم فقهی تشریح (کالبد شکافی)/دکتر مهدی رهبر ..... ۱۱۴۴
- بررسی محدودیت پذیرش شهادت زنان نسبت به مردان در حقوق موضوعه ایران/ولی شیرپور ..... ۱۱۶۱
- بررسی موقعیت حقوق سیاسی زنان در ایران/ولی شیرپور، بنام نوروژی اجیرلو ..... ۱۱۸۰
- بررسی فقهی و حقوقی پیوند اعضا وامور مستحدثه/تهانی محمودی ..... ۱۲۰۵
- بررسی تطبیقی تروریسم و محاربه/ابوذر علی اکبری سفید دارین ..... ۱۲۴۰
- بررسی فقهی عده زنان بدون رحم و مسدود رحم/سکینه برخوردار ..... ۱۲۶۶



## تلقیح مصنوعی ونسب مولود حاصل از آن در تأملات اندیشمندان فقه و حقوق

سید جلال موسوی نسب<sup>۱</sup>

چکیده:

تلقیح مصنوعی یکی از پدیده های شگفت دنیای مدرن است که با شکوفایی دانش پزشکی ظهور یافته و امروزه این موضوع از مهمترین مسائل فقه مستحدثه می باشد و با عنایت به اینکه به طور خاص در زمره ی مباحث کتب فقهی فقهای متقدم مطرح نشده، طبیعتاً می تواند منشأ ایجاد مسائل مختلف فقهی و حقوقی باشد. در این راستا تأملات صاحبان افتا و اندیشمندان فقه و حقوق سبب شده تا با مذاقه و کاوش عمیق در این خصوص ابعاد مختلف و زوایای پنهان آن از حیث حکم تکلیفی و وضعی نمایان شود. هر چند در آغاز، برخی از اربابان ساحت فقه قائل به ممنوعیت مطلق در همه ی صور تلقیح مصنوعی بوده و یا بعضی دیگر از مراجع معظم تقلید در مقام افتا حتی تلقیح نطفه زوج به روجه ی شرعی و قانونی خود را محل تأمل و اشکال می دانستند، اما با به رسمیت شناختن این مسأله ی مستحدثه و قول به جواز از سوی برخی دیگر از صاحبان افتاء و محققان، و شرعی و قانونی دانستن نسب اطفال ناشی از تلقیح مصنوعی، اختلافات نظری عدیده ای به وجود آمد که دیدگاه های فقهی و حقوقی جدیدی را مطرح و به بازخوانی بیانات شرعی پرداخته شد. در این نوشتار سعی شده دیدگاه ها و نظرات فقهی و حقوقی پیرامون این مسأله ی مستحدثه مورد بررسی قرار گیرد. پژوهش های انجام یافته نشان می دهد علیرغم مخالفت پاره ای از فقیهان و صاحب نظران، دلایل استنادی به لحاظ نظری برای اثبات مدعا تمام نیست و همه ی اقسام و صور تلقیح مصنوعی مطابق قاعده فاقد منع شرعی است. قول به جواز در همه ی انواع آن که مطابق با نظر برخی از مراجع معظم تقلید همچون مقام معظم رهبری حضرت آیت ا... خامنه ای مدظله العالی و برخی دیگر از فقه پژوهان می باشد، قابل دفاع به نظر می رسد. همچنین با مطمح نظر قراردادن مصالح اطفال متولد از تلقیح مصنوعی و مشروع و قانونی دانستن نسب اطفال مذکور در همه ی اشکال تلقیح،

۱- کارشناس ارشد ممتاز رشته ی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه تهران، دستیار علمی گروه آموزشی الهیات

می توان گام بزرگی در راستای رفع تبعیض و جلوگیری از مشکلات بعدی و نیز فراهم ساختن اسباب یک زندگی راحت و معمولی برای آنان در جامعه اسلامی برداشت، که این امر می تواند مقنن را در اصلاح و تدوین قوانین مربوطه رهنمون سازد.

کلید واژه : تلفیح مصنوعی، فقه اهل بیت، حقوق موضوعه، حکم تکلیفی، جواز، حرمت، حکم وضعی، نسب.